

„Rászállt a szívemre
A múlt, mint az árnyék,
Mintha emlékimmal
Temetőben járnék.”

A „Zimi zumi bál”, minden fogyatékoságra ellenére értéket jelent könyvkiadásunkban, s szerzője megérdemelte, hogy sok szeretettel írt

versei végre ilyen szép kiadványban, összegyűjtve jelenjenek meg. Faragó Aranka rajzai külön méltatást érdemelnének. A technikai szerkesztő sokban hozzájárult, hogy izléses, elrendezésben és megkapó külsőben jelenjék meg a könyv, a fedőlap címének két ékezetes hibáját azonban észre kellett volna vennie.

SULH ÓF JÓZSEF

RÁDIÓ-ZENE

A gép leszállította a művészeteket a magas lóról. A polgárság kiszedte az egyház és az arisztokráta mecénások kezéből a művészeteket, a zenét, építészetet, szobrászatot, festészetet, sőt színjátékot is. De megtartotta magának. A sokaságnak megmaradtak városban a fojtott levegőjű bérkaszárnnyak, falun azok a bogárhátú házak, amelyekről Móra Ferenc joggal mondta, hogy nincs az a bogár, amely vállalná, hogy ilyen rongyos háttal éljen. A falusi szobrászat népművészet maradt és Krisztus-faragókig meg sarki szent Nepomukokig jutott el, festményt a falusi csak vásári panorámákban láthatott tíz krajcárért. Falura, kisvárosba csak a műkedvelő színjáték jutott el (ami nem csoda, hiszen New York kellős közepén, a Broadwaytól a színházak középpontjától, három háztömbnyire is él és virul a műkedvelő színjáték). Zenéből a falunak a kocabandák maradtak meg, a városiaknak térczenemorzsa jutot-

tak, hogy a vásári verkliről ne is beszéljünk. Még aránylag a költészet és irodalom járt legjobban, talán azért, mert leghamarabb jutott abba a helyzetbe, hogy a géptől függött. Mindenesetre a nagy tömegnekibuzdulások már százötven évvel ezelőtt az egyszerűség, felfoghatóság felé terelték a költőket, és a proletáriátus azóta is mindig tudott magának irodalmat teremteni az absztrakciókkal szemben.

Azután jött a gép és tovább vitte a folyamatot. A betonkolosszusok nem túrték el nemcsak a barokkot, rokokó-csipkét, fontoskodó neoklasszicizmust, de még a romantikát megkoronázó szecessziót sem. Szobrokról, képekről tömegével készülhettek jó lenyomatok azok számára, akik nem jutnak el a világ kincseit és szépségeit őrző galériákba. S ha a fénykép merevsége sok izléstelenséggel járt, ellensúlyozásul új művészeteket is hozott. Mindezekelőtt a fényképezés művészetét és a filmet. (Lehet, hogy fordított

volt a sorrend, és a film hívta fel a figyelmet arra, hogy a fénykép is lehet dinamikus, mozgásban is ábrázolhatja a tárgyakat és embereket.) A film elviszi a legnagyobb művészek játékát is a világtól elzárt szigetekre és szigetként elvágtat tanyavilágba. És jött a rádió, amely zenét, költészetet, irodalmat, tudományt, színjátékot és újabban már látványosságot is sugároz szerte a világba, azokba a bogárhátú házakba és városvégi bérkaszárnnyákba egyaránt.

Csak amióta rádió van, azóta tudjuk, milyen roppant nagy a világ zeneszükséglete. A rádió kihozta a hangversenytermekből a zárt köröknek szánt zenét, az operákból a színpadi zenét, a kávéházakból a könnyűnek nevezett szórakoztató muzsikát, a vendéglókból az andalító nótát, a tánclókokból a talpalávalót és küldi messzire, sugározza a világba, hogy istenhátamögötti zugokban, kis néprádióknál ugyanazt hallhassák, amit a városokban sokbillentyűs nagy készülékeken.

Sokszor végigtornásztam már magam ezen a gondolatmeneten, hogy a noviszádi rádió zenéjét érdeme szerint értékelhessem. De itt rendszerint elakadtam, hogy arra nehéz magyarázatot lelteni, mert a fejlődés logikája nem segít. Szinte lehetetlen ebben a rádiózenében jól átgondolt rendszert fölfedezni, azt a törekvést, hogy ne csak szórakoztasson, hanem ízlést neveljen, terjessze a zenei műveltséget, érzéseket, hangulatokat keltsen úgy, hogy elősegítse az értelem fejlődését és a tudatalatti tudatba beleplántálja a fogékonyságot a szép iránt: igényessé tegye a hallgatót. Hiszen akinek a zene és egyéb szépségek terén igénye támad, az az élet ezernyi egyéb terén is igényesebbé válik, a gép és eszköz egyre fokozottabb szerepet kap életében.

A közgazdaság hozzáértői, de még az irodalom és művészet emberei közül is sokan fitymálják a zene nevelőhatását a tudatalatti tudatra, így nevezem, hogy ne kelljen az

idegvibráció bonyolult felfogóképeségről és ezeknek a vibrációknak közvetlen és közvetett hatásáról értekezni. (Ugysem értek hozzá). Pedig akik tömegpszichológiával foglalkoznak, jól tudják, hogy egy dal milyen nagy hatású lehet, a fáradt menetelést mennyire megkönnyítheti, a lankadó küzdőkedvet mennyire felélénkítheti. Miért gondolják hát az anyag realitásainak szakértői, hogy a közönségesen lélekeknek nevezett idegrendszerre elegendő az anyag, az eszközök pusztá hatása? Nem ártana, ha egyszer megnéznék egy rádió műsorát, rábukkannának arra, hogy nyolc-tíz-tizenkét óra zenét kell sugározni naponta ahhoz, hogy a világosan értelemhez szóló szavak eljussanak az értelemhez és hassanak rá. A zenét pedig nem azért sugározzák, hogy kitöltsék vele a műsört a beszéd-adások között, hanem azért, mert a hallgatónak szüksége van zenére, sok szép zenét akar hallani, elsősorban zenét vár a rádiótól és csak ezen át, ezen túl fogadja be azt, amit a rádió közöl vele. Nagyou érdekes megfigyelés az, hogy a munkás, aki nyolc órai munkaidő után hazamegy a gyárból, műhelyből, a tisztviselő és egyéb értelmiségi, aki zúgó fejrel hazamegy a munkahelyéről, csak akkor hallgat zenét ebédje, s a velejárá csendes beszélgetés közben, ha szelíd, idegnyugtató zene szól. A zakatoló, zajos zenét sietve elnémitja. Világosan érzi, hogy a zene hat rá. Sajnos, arról nem vagyok meggyőződve, hogy a rádió is tudja ezt, és figyelembe veszi.

És éppen ilyen kevéssé látszik meg a noviszádi rádió zeneműsorán az, hogy alaposan átgondolják, tudják, mi a rendeltetése, és eszközül használják fel, hogy neveljenek és szórakoztassanak, idegeket pihentessenek és ezzel fokozzák a munkaképességet, vagv alkalmas időpontban felcsigázzák az idegeket, az érdeklődést.

Legnépszerűbbé a noviszádi rádió jazz-zene műsora vált. Ebben ab-

ből indultak ki, hogy minden romantikától el kell szakadni, beleértve a nemzeti romantikákat is. Az új és legújabb nemzedék fogékony a tánczenére, s a jövő hallgatói ezekből a nemzedékekből kerülnek ki. Itt, ebben, arra rendezkedett be a rádió, hogy nagyon hosszú távon nevel, hiszen rettentő türelem kell kivárni, hogy felnevelkedjenek azok a hallgató nemzedékek, amelyek fokozatosan érzéketlenekké válnak a nemzeti romantikák zenéje iránt, és csak azt fogadják be, amit romantika nélkül is szépek találnak majd. A tegnapi és mai nemzedék iránt már sokkal türelmetlenebb a rádió, noha a többség, az óriási többség még idetartozik és nagyon erős hatással van a holnapi és holnaputáni nemzedékekre is. A rádió azzal igyekszik küzdeni a nemzeti romantika érzései és hangulatai ellen, hogy a lehető legkisebbre csökkentette a nóták műsorát. Hiszen nem vitás, hogy a nóta — és nemcsak a magyar nóta, hanem általában a délkelet-európai nóta — a nemzeti romantikában született, és többé-kevésbé tudatosan használták arra, hogy a nincstelenekben, kiszolgáltatottakban, kifosztottakban, akiknek semmi közük nem volt, semmi érdekük nem fűződött a nemzethez, nemzeti érzéseket teremtsenek. Csakhogy a nóta nemcsak ebből áll. Természetes fejlődési fok volt, hogy kótát tudó emberek dalokat írtak a népzene stílusában, hiszen egyszer végre el kellett jutni ezen a vidéken is oda, ahol a nyugati népek már évszázadok óta álltak: oda, hogy kótatudó zenészek írják a zenét, ápolják a zenét. A mi vajdasági magyar zenekedvelőink például még ma is eléggé messze állnak attól a műveltségi foktól, hogy meglássák az összefüggést a zené és alkotója között, és nemcsak nem jegyeznék meg zeneszerző neveket, de ezek a nevek legtöbbször nem is jelentenek számunkra semmit. Én azt hiszem, hogy ezen a téren sokkal többet érne, ha a nótákat és a nótahan-

gulatokat igyekeznénk a romantikus sallangoktól megtisztítani. Sokkal inkább megszabadulnának a lelkek a nemzeti romantika hatásától, ha a rádió tudatos kultuszt úzne a nevekkal, hangsúlyt adna annak, hogy egy-egy dal kinek a szerzeménye, megismertetné a hallgatókkal a stílusokat, s bennük az elferdüléseket. Ezzel mindenekelőtt egy lépéssel előbbre vinné műveltségben a hallgatóknak azt a sokaságát, amely ma is közömbös az egyéni alkotó iránt nemcsak nótában, hanem irodalomban és a művészet többi ágában is.

Nem az egyéniség kultuszára, az individualizmus nevelésére gondolok, hanem arra, hogy a műveltségnek jelentős foka, ha a hallgató meg tudja különböztetni az egyik szerző stílusát a másiktól, mert ezzel eljut oda is, hogy megkülönböztesse az értékest a selejtestől. A polgári individualizmus a fejlődésnek, a műveltségnek olyan foka, amelyet egészen átugrani nem lehet. De áthidalható azzal, hogy magasabb fokra vezetik a hallgatókat, oda, hogy a nevekkal együtt stílusokat, irányzatokat, értékeket és értékelenséget is megismerjenek. Hogyan szabaduljon meg romantikus érzéseitől és hangulataitól az a zenekedvelő, akinek a nóta csak hangulat, és a szerző neve, munkája, egyéni jellege, vagy egyéniségének hiánya annyira közömbös számára, hogy nem is érdekli, nem is jegyzi meg? Sokszor eszembejuttat egy durva hasonlat egy Jókai-adomából, arról az emberről, aki a sötétben a kismacskákat ette meg gombóc helyett. Micsoda eltompult ízlelő érzéke lehet annak, akivel ez megtörténhet! És micsoda eltompult ízlelő érzéke van egyelőre annak a zenehallgatónak, aki nyugodtan lenyelj a legtrombább nótát ugyanúgy, mint a legkifinomultabb, igazi szépséget nyújtó nótakompozíciót, mert nem tud különbséget tenni!

A rádió, pusztán azzal, hogy a mindennyelvű nóta helyett jazz-ze-

nét terjeszt, nem oldotta meg a kérdést. Mit szépítsük, kitenyésztett egy másik, egyelőre kevésbé ártalmatlan romantikát, a nyugatos ábrándok romantikáját, amiben jó segítőtársa volt a film. Amellett, noha én magam testestől-lelkestől a népzene híve vagyok, *minden* népzene híve, a népi zene terjesztésével sem látom megoldhatónak a nóta-kérdést. Igaz, hogy a népi zenében nincs sem érzelgősség, sem nemzeti romantika, de el kell jutni bizonyos magasabb műveltségi fokra ahhoz, hogy a végsőig egyszerű kifejezőeszközökben meglássuk a mélységet és szépséget.

Ha valaki átböngészi a rádió néhány évi zeneműsorát, a népzeneben, a nótában és táncmuzsikában éppen olyan kevésbé találja meg a tervszerűséget, az évekre jól átgondolt, végtelen türelemre berendezkedett irányvonalat, mint ahogyan abban a műfajban sincs rendszeresség, amit komoly zenének neveznek. A legtöbb műsor azt a benyomást kelti, hogy azért állították így össze, hogy kitöltés az erre szánt időt. Tudom, hogy a rádió minden hallgatónak szól, tehát a zeneileg műveltebb, képzetesebb hallgatónak is meg kell lennie azt, amit keres. De az elmúlt hét-nyolc év alatt talán már megszerezhetnék volna a komoly zenét, hogy ne csak ugyanannak a körnek szóljon ennyi év után is.

És van valami, amit méginkább szem előtt tarthattak volna. Az

úgynevezett szórakoztató zene. A noviszádi rádióban szórakoztató zenének csak a tánczene egyik-másik műfaját tekintik. Nagy zeneszerzők milliányi kis kompozíciója, amely tetszetősségével, dallamosságával arra született, hogy sokan hallgassák és szeressék, majdnem teljesen hiányzik a noviszádi műsorokból. Hiányzanak az opera-potpurrik, — ne szépítsük, összevisszaságok, — amelyeknek az az egy jó oldala mégis megvolt, hogy a színpadi zenét népszerűsítették. Hiányzik minden átmenet a jazz-zene, nóta, népzene és az elkülönülten álló komoly zene között. És vállalom az összes átkokat, mégis kimondom, hogy kevés az operettzene, pedig az operalátogatók között tömegével vannak, akik az operett révén kedvelték meg a színpadi zenét és tanulták meg megérteni és megszeretni az operazenet.

Hogy az előadókrol ne is beszéljünk...

Maradjunk annál, hogy a gép leszállította a művészeteket a magas lóról. Nem színvonal, csak sznobizmus tekintetében. Rákényszerítette a művészeket, hogy kielégítsék a nagy tömegek szépérezékét, szórakozási vágyát, szépségszomját. Ezzel nagyon nagy feladat hárul a rádióra. De csak akkor oldhatja majd meg, ha a valóságból indul ki, és alaposan átgondolt türelmi tervet teremt és valósít meg.

Dehát...